

تبیین تداوم مهمان‌پذیری از خانه ایرانی تا آپارتمان معاصر*

علیرضا عینی‌فر^{۱*} - نسترن آبرون^۲

۱. استاد گروه معماری، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۲. کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۷/۱۸ تاریخ اصلاحات: ۹۷/۱۱/۰۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۷/۱۲/۲۵ تاریخ انتشار: ۹۹/۱۲/۳۰

چکیده

مهمان‌نوازی از صفات نیکو در فرهنگ ایرانی-اسلامی بوده است. در گذشته بستر کالبدی-فضایی خانه‌های ایرانی فرصت مناسبی برای پاسخگویی به این نیاز اجتماعی فراهم می‌کرد؛ امروزه، با توجه به عوامل گوناگونی چون کاهش توانایی اقتصادی مردم، تغییر شیوه زندگی و افزایش تراکم شهرها، کیفیت فضاهای خانه دستخوش تغییراتی شده است؛ از جمله می‌توان شاهد این بود که کیفیت فضاهای خانه برای پذیرش میهمان کاهش یافته است. هدف این پژوهش تبیین چگونگی تداوم مهمان‌پذیری در واحدهای آپارتمانی امروز، بدون تکرار کالبدی-فضایی خانه ایرانی است؛ و سؤال اصلی این پژوهش این است که با تغییر سبک زندگی کدام ویژگی‌های کالبدی، رفتاری و معنایی می‌تواند در مسکن آپارتمانی امروز برای تداوم فرهنگ مهمان‌نوازی حفظ شود؟ فرضیه پژوهش مبتنی بر این است که با وجود محدودیت‌های کالبدی-فضایی معماری معاصر می‌توان با تطبیق معیارهای ادراکی-معنایی و عملکردی-رفتاری خانه‌های سنتی با کالبد آپارتمان‌های معاصر، ظرفیت مهمان‌پذیری را در آنها ایجاد نمود. روش تحقیق استدلال منطقی و رویه آن مطالعه مقایسه‌ای نمونه‌های مسکن سنتی و متداول امروز است. برای نیل به این هدف ۱۲ نمونه از خانه‌های ایرانی از زمان پیش از قاجار تا مسکن آپارتمانی معاصر انتخاب شده و با تحلیل این نمونه‌ها دستیابی به نتایج پژوهش محقق شده است. در چارچوب نظری این پژوهش مهمان‌پذیری با سه معیار ادراکی-معنایی، عملکردی-رفتاری و کالبدی-محیطی در سه لایه استقبال-بدرقه، استقرار و پذیرایی (خدمات) تحلیل شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که می‌توان با ایجاد سلسله‌مراتب فضا و طراحی مناسب قلمروها، زمینه مهمان‌پذیری و تداوم آن را در خانه معاصر فراهم کرد. آنچه بیش از همه مسکن سنتی را برای مهمان‌پذیری مناسب می‌کرده عدم تداخل قلمروهای خصوصی و عمومی (مفهوم خلوت) و همپوشانی قلمروهای عمومی و نیمه عمومی (مفهوم انعطاف‌پذیری) در مواقع لزوم بوده است. تأثیر ثانویه تحقق کالبدی-فضایی مهمان‌پذیری، پاسخ به فرض اولیه تحقیق در خصوص ارزش‌های نهفته در ارتباط خانواده با دیگران در محیط صمیمی خانه است.

واژگان کلیدی: مهمان‌پذیری، مهمان‌نوازی، خانه ایرانی، میهمان، فرهنگ ایرانی-اسلامی.

* مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده دوم با عنوان «طراحی مجتمع مسکونی (در محله دوستان) با رویکرد مهمان‌پذیری ایرانی» است که با راهنمایی نویسنده اول در دانشگاه تهران انجام شده است.

** E_mail: aeinifar@ut.ac.ir

۱. مقدمه

بنابراین پرسش اصلی این است که کدام ویژگی‌های عملکردی- رفتاری، کالبدی- محیطی و ادراکی- معنایی، مسکن سنتی را برای پذیرش میهمان غریبه و آشنا مهیا می‌ساخت؟ با توجه به تغییر شیوه زندگی، کدام ویژگی‌های عملکردی- رفتاری، کالبدی- محیطی و ادراکی- معنایی می‌تواند مهمان‌پذیری را در واحدهای مسکونی آپارتمانی امروز تداوم بخشد؟ و چه راهکارهایی می‌تواند کالبد مسکن امروز را با این ویژگی‌ها هماهنگ سازد؟ درحقیقت هدف این پژوهش تطبیق مجدد کالبد خانه‌ها با فرهنگ مهمان‌نوازی ایرانی از طریق بازنگری مفاهیم موجود در خانه سنتی ایرانی است.

برای پاسخ به پرسش تحقیق، ابتدا در دو بخش به «دلایل نیاز به مهمان‌پذیری» و «تحول کالبدی مهمان‌پذیری در خانه ایرانی» پرداخته می‌شود، در گام بعدی «روند تغییر فضای پذیرایی و ارتباط آن با سایر قسمت‌ها» با انتخاب ۱۲ نمونه موردی از خانه‌های پیش از قاجار تا آپارتمان‌های معاصر بررسی شده و سپس با مطالعه دقیق‌تر ابتدای این طیف، ویژگی‌های بسترساز مهمان‌پذیری در مسکن سنتی بر اساس چارچوب نظری پژوهش که شامل سه معیار ادراکی- معنایی، عملکردی- رفتاری و کالبدی- محیطی است؛ استخراج و تحلیل می‌شود. در ادامه با مطالعه نمونه‌های معاصر، نقاط قوت و ضعف واحدهای مسکونی آپارتمانی امروز، بر اساس این سه معیار ارزیابی می‌شود. در نهایت راهکارهایی برای بهبود وضعیت مهمان‌پذیری در واحدهای مسکونی آپارتمانی متداول ارائه می‌شود. با توجه به اهداف پژوهش، روش تحقیق استدلال منطقی و تدابیر کسب اطلاعات از محیط به شرح زیر است:

- بررسی اسناد، مدارک، منابع و مستندات مربوط به مبانی نظری مرتبط و پیشینه موضوع و دسته‌بندی معیارها؛
- تدوین چارچوب نظری تحقیق بر اساس پیشینه موضوع؛
- بررسی تطبیقی نمونه‌های منتخب از مسکن سنتی و معاصر و
- ارزیابی نقاط ضعف و نقاط قوت مسکن معاصر براساس معیارها.

۲. دلایل نیاز به مهمان‌پذیری

به طور کلی ارتباطات بین افراد در محیط خانه به دو دسته تقسیم می‌شود: الف) ارتباط با اعضای خانواده شامل ارتباط بین والدین، ارتباط بین فرزندان، ارتباط بین والدین و فرزندان و ب) ارتباط اعضای خانواده با سایر افراد شامل: ارتباط بین خویشاوندان نزدیک با اعضای خانواده، ارتباط بین همسایگان با اعضای خانواده، ارتباط بین دوستان با اعضای خانواده، ارتباط بین همکاران با اعضای خانواده که موارد «ب» در حوزه میهمان تعریف می‌شود. میهمان در اصطلاح کسی است که بر دیگری وارد شود و از او با طعام و دیگر وسائل پذیرایی کنند (Dehkhoda, 1998)؛ و مهمان‌نوازی^۱ تلاش میزبان برای تأمین راحتی میهمان

با افزایش جمعیت شهرها، نیاز به تولید روزافزون مسکن، تغییر در نظام ساخت‌وساز و گسترش آپارتمان‌نشینی بر گرفته از الگوی غربی، به تدریج تفاوت‌هایی میان فرهنگ زیستن و الگوی کالبدی مترادف با آن به وجود آمد. فضای خانه‌ها از نظام چند عملکردی مبتنی بر قابلیت‌های فضا، به فضاهای تک- عملکردی متکی به کاربرد مبلمان تغییر یافت. با رواج استفاده از فضاهای تک- عملکردی، امکان تفکیک قلمروهای خصوصی و عمومی به‌ویژه در مساحت‌های پایین با مشکلات بسیاری مواجه شد. از طرفی با استفاده از وسایل جدید زندگی، انعطاف‌پذیری فضاهای مسکن کم‌تر شد. همچنین به دنبال شکل‌گیری فضاهای مشاع در آپارتمان‌ها، بخش عمده‌ای از حریم افراد خانواده به فضاهای نیمه‌عمومی تبدیل شد و امکان تعریف سلسله‌مراتب حضور در قلمروها به علت ابهام در مرز فضاها به تدریج کمرنگ شد. این تغییرات کالبدی به تدریج تغییراتی در شیوه زندگی مردم ایجاد کرد. در زندگی امروزه اعضای خانواده در طول روز وقت زیادی را در بیرون از محیط خانه می‌گذرانند. با گسترش پهنه روابط اجتماعی و شبکه دوستی‌ها بخش زیادی از میهمانی‌های خانگی به رستوران‌ها و فضای خارج از خانه منتقل شده‌است. این در حالی است که در باور انسان، خانه مجموعه‌ای از شرایط است که خاطرات و آرزوهای گذشته و حال را یک جا در خود جای می‌دهد و در واقع محصول تدریجی تطبیق خانواده و فرد با جهان است. بنابراین، خانه پدیده‌ای فرهنگی است و شکل و سازمان فضایی آن به میزان زیادی تحت تأثیر فرهنگی است که به آن تعلق دارد (Rapoport, 1987). در خانه‌های سنتی ایرانی، تکریم میهمان به‌عنوان یکی از عوامل فرهنگی با ساختار فضایی خانه هماهنگ بوده است. کالبد خانه ایرانی به گونه‌ای بوده‌است که ضمن حفظ حریم خصوصی افراد، امکان تعامل اجتماعی در سطوح مختلف فراهم می‌شد. از آن جا که خانه مکان اولین تجربه‌های بی‌واسطه فردی و جمعی با فضا است (Haeri, 2009, p. 49)، وجود بستر برقراری تعاملات اجتماعی در سطوح مختلف محیط خانه اهمیت دارد. این مهم در خانه‌های ایرانی در طراحی فضاها نقش مهمی را ایفا می‌کرده‌است.

بررسی خانه‌های سنتی ایرانی نشان می‌دهد که قلمرو و سلسله‌مراتب، دو مفهوم کلیدی در بحث مهمان‌پذیری هستند؛ در همین راستا می‌توان هر یک از لایه‌های فضایی خانه را در ارتباط با مهمان‌پذیری با سه ویژگی عملکردی- رفتاری، کالبدی- محیطی و ادراکی- معنایی ارزیابی نمود (Einifar & Aghalatif, 2011). با فرض ارزش‌گذاری مثبت مهمان‌پذیری در فرهنگ ایرانی- اسلامی، هدف این پژوهش، توجه مجدد به ارزش‌های نهفته در کالبد خانه‌های سنتی و شناخت ویژگی‌های مثبت قابل استفاده در واحدهای مسکونی آپارتمانی متداول امروزی است.

دچار تغییراتی شده‌است اما نیاز به تعامل در محیط خانه همچنان به قوت خود باقیست. انواع حضور میهمان در خانه‌های معاصر از نظر زمان، رابطه با افراد خانواده و از نظر نوع وابستگی دسته بندی‌های مختلف به خود گرفته‌است:

اطلاق می‌شود. مهمان‌نوازی از نظر لغوی به معنای ابراز لطف عملی، تفقد و پذیرایی از میهمان است (Moein, 1992). بنابراین مهمان‌پذیری پاسخ کالبدی خانه و عمل به باور به تکریم میهمان است. حضور میهمان در خانه‌های معاصر نسبت به گذشته

جدول ۱: تیپولوژی حضور میهمان در خانه

زمان	رابطه با افراد خانواده	نوع وابستگی
چند ساعت	درگیر با همه اعضای خانواده	خیلی صمیمی (اقوام نزدیک)
نیم روز	درگیر با بعضی از اعضای خانواده	صمیمی (دوستان و اقوام و همسایه)
چند روز		آشنا (دوست و همکار)

از نظر سلسله مراتب، در گذشته سازمان فضایی خانه، میهمانان را برحسب رابطه با اعضای خانواده به فضاهای مختلف هدایت می‌کرد. استقبال یا بدرقه از مهمان که از سنت‌های دیرینه ایرانیان است در محدوده فضای ورودی اتفاق می‌افتاد. ورودی، فضای شاخص و مستقلی بود و امکان مکث کافی را فراهم می‌نمود. فضاهای خانه در بدو ورود یک‌باره آشکار نمی‌شد (Haeri, 2009). ساختار ورودی به شکلی بود که در خور استقبال و بدرقه مهمان باشد و در زمستان و تابستان به‌عنوان فضای محافظ در برابر عوامل محیطی بود (Kateb, 2012). این فضا در خانه‌های سنتی امکان فعالیت‌هایی از نوع گفت‌وگو، دید و بازدید کوتاه، تبادل مایحتاج و غیره را در آستانه خانه فراهم می‌کرد (Haeri, 2009). در ترکیب فضاهای داخلی خانه سنتی ایرانی امکان ارتباط مستقیم از ورودی به اتاق‌ها وجود نداشت، حیاط واسطه اصلی ارتباط ورودی با فضاهای داخلی خانه بود که علاوه بر سازماندهی اتاق‌ها و فضاهای اطراف آن تحت تأثیر فرهنگ جوامع گوناگون عملکرد متفاوتی را به خود می‌گرفت (Memar-ian, Hashemi Taghrolgerdi, & Kamalipoor, 2010). پله و دالان‌ها ارتباط حیاط را با اتاق‌ها که در سطح بالاتری از حیاط قرار داشتند، برقرار می‌کردند. اتاق‌های کوچک‌تر مانند سهدری‌ها، برای زندگی خانواده، و اتاق‌های دیگری چون تالار و پنج‌دري و غیره که به طور معمول در محوره‌های اصلی حیاط قرار می‌گرفتند، برای پذیرایی استفاده می‌شدند (Haeri, 2009). در واقع اختصاصی‌ترین فضای مرتبط با میهمان در خانه‌های ایرانی اتاق پنج‌دري یا اگر خانه وسیع‌تر و اعیانی‌تر بود با نام تالار در سازمان فضایی خانه قرار می‌گرفت. این فضاها با درهایی چوبی همراه با شیشه‌های کوچک (ارسی با شیشه‌های کوچک الوان) در محور اصلی حیاط قرار می‌گرفتند. عناصر تزئینی این فضاها در خدمت استفاده اهالی و در ترکیبی متناسب با ویژگی‌های ساختاری فضا بودند (Keynezhad & Shi-razi, 2010). سایر اتاق‌ها با درگاه‌ها یا از طریق دالان‌ها به هم مرتبط بودند. گاه ردیف‌های متعدد از اتاق‌های واقع در یک جبهه خانه از درون باهم ارتباط داشتند و

از ترکیب سه‌طرفه موارد فوق انواع حضور افراد غیرساکن در خانه‌های معاصر به شرح زیر خواهد بود: میهمان غریبه و همسایه برای اقامت چند ساعته، دوستان برای اقامت نیم روز، اقوام برای اقامت نیم روز، اقوام و یا دوستان برای اقامت چند روزه، دید و بازدید عید، دید و بازدید پس از سفرهای زیارتی، ارتباط فرزندان با دوستان در محیط خانه.

به طور کلی دلایل ضروری بودن حضور میهمان در خانه از دیدگاه فرهنگ ایرانی، از حیث فرهنگ اسلامی و از نگاه علم روانشناسی در فرهنگ غربی قابل بررسی است. ایرانیان از دیرباز به صفت مهمان‌نوازی معروف بودند به طوری که شاردن^۲ در سفرنامه خود می‌نویسد: «نکته‌ای که به نظر من در زندگانی ایرانیان غیر از کم‌خوری بسیار شایان تحسین است، مهمان‌نوازی آن‌هاست» (Khalat-bari, 2009, p. 95). در روایات دین اسلام نیز بر لزوم مهمان‌نوازی تأکید فراوان شده‌است (Majlesi, 1982). همچنین از نگاه روان‌شناختی برای نمونه مازلو^۳ سلسله مراتبی از نیازها را از قوی‌ترین تا ضعیف‌ترین پیشنهاد کرده‌است؛ که نیاز به تعلق، قدر و شکوفایی از ارتباط شخص با دیگران به‌وجود می‌آید (Lang, 2012).

۳. تحول کالبدی مهمان‌پذیری در خانه ایرانی

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد مفهوم قلمرو و سلسله‌مراتب ورود نقش بسیار مهمی در جهت انطباق فضاهای خانه سنتی ایرانی با مهمان‌پذیری ایفا می‌کرده‌است. در نگاه کلی تفکیک خانه به بیرونی و اندرونی، مفهومی برگرفته از باور دینی و سنت سکونت ایرانیان بود و بازتاب کالبدی تبعیت از این باور، تنها مختص خانه‌های بزرگ نبود. در خانه‌های بزرگ با تخصیص فضاهای تفکیک شده بیشتر، مانند حیاط بیرونی و حیاط اندرونی و در خانه‌های کوچک‌تر با فضای کم‌تر و فشردگی بیشتر این هدف برآورده می‌شد. برای مثال، یک اتاق مجاور ورودی یا بالای آن (بروار در بیان مرحوم پیرنیا) استفاده از فضایی به نام بیرونی را محقق می‌ساخت (Nari Ghomi & Abbasza-deh, 2014).

بودن با دیگری، دیگران و با همگان، امکان تحقق درخانه دارد. خانه و فضاهای آن باید پاسخ‌گوی این گستردگی و تنوع باشد (Haeri, 2009). همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد امروزه تعامل در محیط خانه ابعاد مختلفی به خود گرفته‌است و از حیث زمان، میزان وابستگی و نوع رابطه با هریک از افراد خانواده می‌توان حالت‌های مختلفی از تعامل را در محیط خانه تجربه نمود. در راستای اختصاصی‌تر شدن روابط، فضاهای خانه نیز حالت اختصاصی‌تر به خود گرفت. چنان‌که به‌عنوان نمونه امروزه نوع خاصی از رفت و آمد دوستان فرزندان، یا دوستان یکی از والدین، که در اتاق اختصاصی افراد خانواده به تعامل‌های اختصاصی مشغولند شکل متداولی به خود گرفته‌است.

به طور کلی تغییر در سبک زندگی مفهوم قلمرو و سلسله‌مراتب را متأثر ساخته و موجب ایجاد تناقض بین کالبد خانه‌ها و فرهنگ مهمان‌پذیری ساکنین شده‌است. مسائل اقتصادی روز، آپارتمان‌سازی و اختصاصی شدن اتاق‌ها به واسطه حضور مبلمان همگی از جمله تاثیرات نامطلوب سبک زندگی بر دو مفهوم قلمرو و سلسله‌مراتب ورود به قلمروها بوده‌اند. برای بررسی این مفاهیم دوازده نمونه از خانه‌های ایرانی از گذشته تا امروز انتخاب شده‌اند که هریک نمونه‌ای از الگوی ساخت مسکن در دوره‌ای خاص می‌باشند. جدول ۲ سیر تحول فضای نشیمن و پذیرایی را در نمونه‌های دوره صفوی، قاجار و پهلوی را نشان می‌دهد.

به این ترتیب دیوارها علاوه بر نقش تفکیک فضاها، عناصر نیمه‌ثابت زندگی را در خود جای می‌دادند. به هنگام حضور میهمان فضاها با چراغ‌های آویزان از سقف روشن می‌شدند و برحسب تعداد و دوری و نزدیکی میهمان‌ها، فضای اتاق‌ها به پذیرایی اختصاص می‌یافت. برای میهمانان در کنار شاه‌نشین و اتاق‌های گوشوار جا تدارک دیده می‌شد، پس در سازمان فضایی خانه‌های ایرانی، فضاها برای استفاده اهالی و میهمان تفکیک نمی‌شد. به عبارت دیگر اکثر فضاهای خانه در ایام سال توسط اهل خانه استفاده می‌شد و در همان فضاها از میهمان هم پذیرایی می‌شد. از طرف دیگر امکان خورد و خوراک در اکثر فضاها اعم از اتاق‌ها، ایوان و حیاط وجود داشت. همچنین فضای زیرزمین یا بام هم به تناسب ایام، در اختیار پذیرایی از میهمانان قرار می‌گرفت. لذا توانمندی ترکیب جزء فضاهای خانه به گونه‌ای بود که در خانه‌ای با مساحت ۲۰۰ مترمربع عرصه، امکان پذیرایی از ۲۰۰ نفر میهمان وجود داشت (Haeri, 2009).

سبک زندگی ایرانیان از حدود یکصد سال قبل و به‌خصوص در دوره پهلوی با تأثیر گرفتن از فرهنگ غربی شروع به تغییر کرد. در دوران معاصر هر فرد از اعضای خانواده دارای روابط شخصی خود، علاقه‌مندی‌ها و فعالیت‌های فردی خویش و همچنین اشیاء مخصوص به خود است. این فعالیت‌ها نیز به اعتبار نامحدود بودن تنوع زندگی افراد بسیار متنوع است. بنابراین طیف متنوعی از خلوت افراد تا

جدول ۲: سیر تحول نشیمن و پذیرایی دوره صفویه، قاجار و پهلوی

نام بنا	خانه نصیرالدوله	خانه قوام الدوله	خانه موتمن الدوله	خانه مدیر کارخانه قند کرج	ویلا شخصی وارطان	خانه شماره ۲ ابوالقاسمی	خانه فرهنگ
دوره	دوره قاجار (سبک صفویه)	پیش از قاجار	پهلوی اول	پهلوی اول (مدرن اولیه)	پهلوی اول (پیش از مدرن)	پهلوی دوم (شبه مدرن)	پهلوی دوم (شبه مدرن)
میزان درونگرایی	درونگرا	درونگرا	نیمه درونگرا	برونگرا	برونگرا	برونگرا	برونگرا
تفکیک فضاها نسبت به فضای میهمان	تفکیک با حجم واسط	تفکیک با حجم واسط	ارتباط متوالی فضاها	تفکیک فضاها با یک در یا راهرو	تفکیک فضاها در حد یک در و یا راهرو	تفکیک فضاها در حد یک در و یا راهرو	تفکیک فضاها در حد یک در و یا راهرو
هندسه فضا	فضای پذیرایی مستطیل شکل و مرتفع در محور اصلی خانه رو به حیاط	فضای پذیرایی مستطیل شکل و مرتفع در مرکز خانه	فضای پذیرایی مستطیل شکل در محور حیاط	فضای پذیرایی مستطیل شکل در ارتباط با حیاط	هندسه آزاد فضای نشیمن	هندسه آزاد فضای پذیرایی با شکل نزدیک به مستطیل	هندسه آزاد فضای نشیمن

ویژگی‌های بنا

معماری و شهرسازی آرمان‌شهر

شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۹

نام بنا	خانه نصیرالدوله	خانه قوام الدوله	خانه مومن الدوله	خانه مدیر کارخانه قند کرج	ویلاي شخصی وارطان	خانه شماره ۲ ابوالقاسمی	خانه فرهنگ
ویژگی‌های بنا							
فضای ارتباطی	حیات	حیات	حیات	راهرو	راهرو و پذیرایی	پذیرایی	پذیرایی
رابطه با فضاهای خصوصی	دورترین حالت	میانه	کم	بسیار کم	فضای نشیمن در ارتباط با حیات و تراس و فضاهای خصوصی در طبقه بالا	دیوار حدفاصل فضاهای خصوصی و پذیرایی	دیوار حدفاصل فضاهای خصوصی و پذیرایی
مبلمان	فاقد مبلمان و دارای فضاهای چند عملکردی	فاقد مبلمان و دارای فضاهای چند عملکردی	ورود مبلمان	طراحی برای مبلمان و شروع تک عملکردی شدن فضاها	طراحی بر محور مبلمان و تک عملکردی شدن فضاها	طراحی بر محور مبلمان و تک عملکردی شدن فضاها	طراحی بر محور مبلمان و تک عملکردی شدن فضاها
تزئینات	تزئینات ساختاری مانند مقرنس و شیشه‌های رنگی (فاقد تجمل)	تزئینات ساختاری مانند مقرنس و شیشه‌های رنگی (فاقد تجمل)	تزئینات و تجمل خاص فرهنگ اروپایی	تزئینات و تجمل خاص فرهنگ اروپایی	تزئینات و تجمل خاص فرهنگ اروپایی	تزئینات و تجمل خاص فرهنگ اروپایی	تزئینات و تجمل خاص فرهنگ اروپایی

در نمونه‌های بعدی به علت کاهش مساحت خانه‌ها، فضای پذیرایی گوشه‌ای از زندگی روزمره ساکنین را به خود اختصاص می‌دهد و مانند گذشته از فضاهای دیگر تفکیک نمی‌شود. حدفاصل قلمروها به حداقل رسیده‌است و فضاهای خدماتی نقش مفصل و ارتباط میان قلمروها را ایفا می‌کنند. در این خانه‌ها توجه به مبلمان به طور شاخص دیده می‌شود و شکل و شکل فضاهای خاص پذیرایی مستطیل شکل، U شکل و L شکل است. در آخرین نمونه (خانه شریفی‌ها) نمونه‌ای از پلان منعطف دیده می‌شود.

جدول ۳: سیر تحول نشیمن و پذیرایی بعد از دهه ۵۰

بنای مورد نظر	خانه نصرت	مجتمع مسکونی صبا	مجتمع مسکونی باغ ونک	بازسازی ساختمان مسکونی کاوه	خانه شریفی‌ها
توضیحات					
دوره	معاصر	معاصر	معاصر	معاصر	معاصر
میزان درونگرایی	برونگرا	برونگرا	برونگرا	برونگرا	برونگرا
تفکیک فضاها نسبت به فضای میهمان	در یا راهرو	در یا راهرو	در یا راهرو	در یا راهرو	در یا راهرو
هندسه فضا	مستطیل	T شکل	L شکل	U شکل	L شکل
فضای ارتباطی	نشیمن خصوصی	پذیرایی	پذیرایی	راهرو	پذیرایی
رابطه با فضاهای خصوصی	دیوار حدفاصل فضاها	دیوار حدفاصل فضاها	دیوار حدفاصل فضاها	دیوار حدفاصل فضاها	دیوار حدفاصل فضاها
مبلمان	فضای تک عملکردی	فضای تک عملکردی	فضای تک عملکردی	فضای تک عملکردی	فضای تک عملکردی
تزئینات	تزئینات الحاقی	تزئینات الحاقی	تزئینات الحاقی	تزئینات الحاقی	تزئینات الحاقی

۴. چارچوب نظری

برای بررسی دقیق‌تر ارتباطات فضایی از دو انتهای طیف، خانه سنتی و آپارتمانی معاصر، نمونه‌هایی انتخاب شده‌است. بررسی نمونه‌ها نشان می‌دهد که خانه برای پذیرش میهمان سه لایه فضایی فعال دارد. این سه لایه باید پاسخگوی فعالیت‌های استقبال- بدرقه، استقرار و پذیرایی از میهمان باشند. هرکدام از این لایه‌ها می‌توانند شامل عناصر ثابت، نیمه ثابت و متغیر فضا باشند (Hall, 2003; Einifar, 1997, pp.143-156). عناصر ثابت شامل دیوارها، در و پنجره و غیره و عناصر نیمه ثابت شامل مبلمان، تزیینات و سایر عناصر الحاقی است. عناصر متغیر فضا شامل دریافت‌های ذهنی مخاطبان فضا است.

لایه استقبال و بدرقه، در خانه‌های سنتی شامل پیش‌ورودی، هشتی، دالان، حیاط، پیش فضاها، تالار؛ و در خانه‌های معاصر شامل پیش‌ورودی و دروازه، حیاط، لابی، فضاها، مشاع، ورودی و پیش‌ورودی هر واحد است. لایه استقرار، در خانه‌های سنتی شامل پنج‌دری، زیرزمین، بام، ایوان، تالار، حیاط و اتاق خواب مهمان؛ و در خانه‌های معاصر شامل نشیمن و پذیرایی، تراس، فضای مشاع پذیرایی، اتاق خواب میهمان می‌باشد.

لایه پذیرایی (خدمات)، فضای خدماتی پشتیبان پذیرایی از میهمان است. در خانه‌های سنتی شامل مطبخ و مستراح؛ و در خانه‌های معاصر شامل آشپزخانه، سرویس‌های

بهداشتی، حمام و پارکینگ است. این سه لایه تعریف شده برای مهمان‌پذیری را می‌توان با ویژگی‌های کالبدی- محیطی، عملکردی- رفتاری و ادراکی- معنایی (Einifar & Aghalatif, 2011) تحلیل کرد. این ویژگی‌ها به ترتیب زیر قابل تعریف هستند:

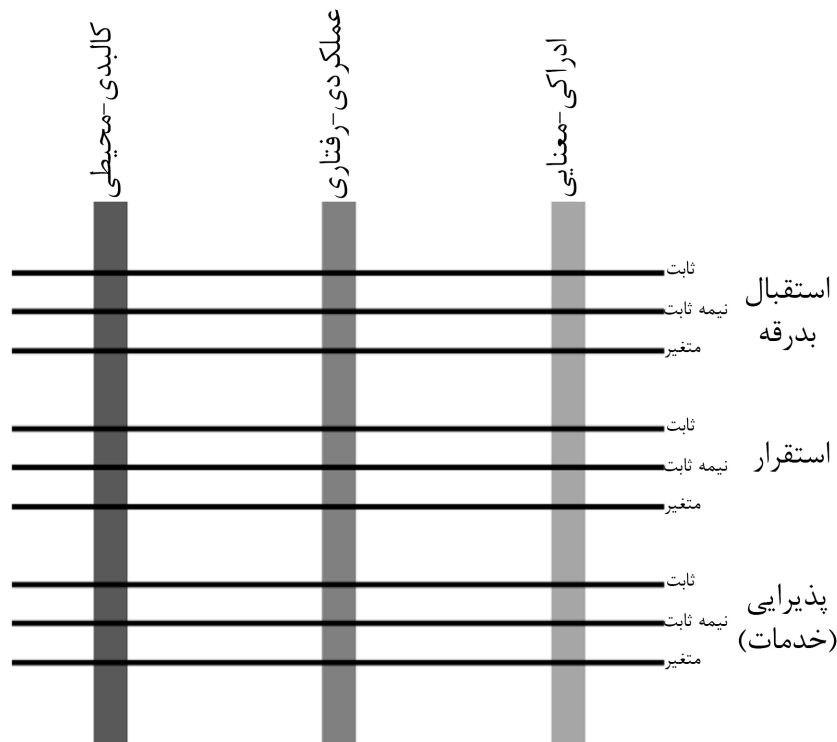
ویژگی‌های ادراکی - معنایی، به دریافت‌های ذهنی انسان از محیط زندگی مربوط است. ارتباطات بصری، مقیاس و تناسب، ایجاد حس تعلق به فضا و حس جدایی از فضا، دید و منظر از بیرون به درون و از درون به بیرون، محرمیت در این دسته از عوامل قرار می‌گیرند. این مولفه بیش از آن که یک موضوع عینی باشد کاملاً ذهنی است.

ویژگی‌های عملکردی - رفتاری، نظم سلسله‌مراتبی و قلمروهای عملکردی، سلسله‌مراتب دسترسی، سلسله‌مراتب فضایی و سلسله‌مراتب عملکردهای مختلف و ارتباط فضاهای درون و بیرون را شامل می‌شوند. ساختار عملکردی فضا در بروز رفتارها در محیط موثر است و در مقابل از رفتارها و پیش‌بینی وقوع آن‌ها تأثیر می‌گیرد.

ویژگی‌های کالبدی - محیطی، نظم فیزیکی و بصری، تعادل در محیط‌های باز و بسته، جداره‌ها، ساختار مرزبندی کالبدی را شامل می‌شود.

از ترکیب دو طرفه ویژگی‌های ذکر شده و لایه‌های فضایی، الگوی زیر را می‌توان به‌عنوان الگوی پیشنهادی بررسی مهمان‌پذیری در خانه‌های سنتی و معاصر پیشنهاد کرد:

شکل ۱: الگوی پیشنهادی تحلیل مهمان‌پذیری در خانه‌های سنتی و معاصر

قوت آن پرداخت. لذا در ادامه نتایج این مقایسه به اختصار در جدول ۴ تا ۶ در سه لایه استقبال و بدرقه، استقرار و پذیرایی (خدمات) آمده‌است. در جدول ۴ لایه استقبال و بدرقه که در خانه‌های سنتی شامل پیش‌ورودی، هشتی، دالان، حیاط، پیش‌فضاهای تالار؛ و در خانه‌های معاصر شامل پیش‌ورودی و دروازه، حیاط، لابی، فضاهای مشاع، ورودی و پیش‌ورودی هر واحد است؛ بررسی شده است:

۵. نتایج بررسی مهمان‌پذیری در موردهای مطالعاتی

از بررسی نمونه‌های دو انتهای این طیف (خانه سنتی ایرانی و آپارتمان معاصر) با استفاده از الگوی پیشنهادی می‌توان مؤلفه‌هایی از خانه سنتی ایرانی که بستر آن را برای مهمان‌نوازی مناسب می‌کرد، استخراج کرده و با استفاده از این مؤلفه‌ها به ارزیابی خانه معاصر و تحلیل نقاط ضعف و

جدول ۴: مقایسه مهمان‌پذیری در خانه‌های سنتی و معاصر در لایه استقبال - بدرقه

کالبدی - محیطی	عملکردی - رفتاری	ادراکی - معنایی	خانه‌های معاصر	خانه‌های سنتی	لایه
			دروازه پیاده و دروازه سواره یک ورودی برای واحدهای مسکونی	دروازه پیاده و دروازه سواره یک ورودی برای واحدهای مسکونی	در نظر گرفتن دو ورودی متفاوت در برخی موارد
			مرزبندی فضایی در اکثر موارد در جدارها	مرزبندی در کف، سقف و جداره (فضا)	مرزبندی در کف، سقف و جداره (فضا)
			گذر از فضای باز معبر به فضای باز حیاط، فضای نیمه باز پارکینگ و فضای بسته لابی و طبقات؛	گذر از فضای باز کوچک به نیمه‌باز پیش‌ورودی، به فضای مسقف هشتی، به فضای نیمه باز دالان و فضای باز حیاط	گذر از فضای باز کوچک به نیمه‌باز پیش‌ورودی، به فضای مسقف هشتی، به فضای نیمه باز دالان و فضای باز حیاط
			گذر از فضای باز معبر به فضای نیمه باز پارکینگ و فضای بسته لابی و طبقات (شمالی یا جنوبی بودن قطعه)	گذر از فضای باز معبر به فضای نیمه باز پارکینگ و فضای بسته لابی و طبقات (شمالی یا جنوبی بودن قطعه)	گذر از فضای باز معبر به فضای نیمه باز پارکینگ و فضای بسته لابی و طبقات (شمالی یا جنوبی بودن قطعه)
			دروازه اصلی: درموردی تعریف دروازه با سقف و پوشش گیاهی	دروازه اصلی: درموردی تعریف دروازه با سقف و پوشش گیاهی	تعریف فضای ورودی و پیش‌ورودی با سکو و مسقف، کتیبه و تزئینات سردر (پیرنشین)، آیات قرآن و روایات در سردر و عبور از زیر آن، اختلاف سطح معبر و ورودی
			درب لابی: اغلب موارد بدون تعریف فضایی	درب لابی: اغلب موارد بدون تعریف فضایی	درب لابی: اغلب موارد بدون تعریف فضایی
			درب واحدها: اغلب موارد بدون تعریف فضایی	درب واحدها: اغلب موارد بدون تعریف فضایی	درب واحدها: اغلب موارد بدون تعریف فضایی
			دروازه اصلی: تفاوت در شکل دروازه‌ها، شماره پلاک وجه تمایز عمده	دروازه اصلی: تفاوت در شکل دروازه‌ها، شماره پلاک وجه تمایز عمده	شکل درب ورودی خاص هر خانه
			درب لابی: اغلب استفاده از درهای یکسان	درب لابی: اغلب استفاده از درهای یکسان	درب لابی: اغلب استفاده از درهای یکسان
			درب واحدها: یکسانی کلیه درب واحدهای مسکونی	درب واحدها: یکسانی کلیه درب واحدهای مسکونی	درب واحدها: یکسانی کلیه درب واحدهای مسکونی
			ارتفاع کلیه درب‌ها براساس ضوابط ۲.۲۰ تا ۲.۶۰	ارتفاع کلیه درب‌ها براساس ضوابط ۲.۲۰ تا ۲.۶۰	ارتفاع در کوتاه و متناسب با شیوه پوشش سقف
			چشمی در و آیفن تصویری	چشمی در و آیفن تصویری	کوبه‌های متفاوت زنانه و مردانه با صدای زیر و بم
			تعیین تناسبات فضاها در پلان با ضوابط و بازی‌های ارتفاعی با سقف کاذب	تعیین تناسبات فضاها در پلان با ضوابط و بازی‌های ارتفاعی با سقف کاذب	تناسبات مرکزگرای هشتی و ارتفاع زیاد
			دهنه‌ها تصادفی	دهنه‌ها تصادفی	تفاوت اندازه دهانه ورودی به بخش‌های مختلف خانه از هشتی، بزرگ‌ترین دهانه ورودی اصلی به حیاط
			دروازه اصلی: دید و ورود مستقیم از بیرون به فضای مشاع حیاط	دروازه اصلی: دید و ورود مستقیم از بیرون به فضای مشاع حیاط	عدم دید مستقیم و عدم ورود مستقیم از هشتی به درون خانه
			درب واحدها: دید و ورود از فضای مشاع هر طبقه به درون واحد	درب واحدها: دید و ورود از فضای مشاع هر طبقه به درون واحد	درب واحدها: دید و ورود از فضای مشاع هر طبقه به درون واحد
			فضای ورودی واحدها: در مواردی پیش‌ورودی، کفش‌کن، فضای مکت و فضای تعویض لباس	فضای ورودی واحدها: در مواردی پیش‌ورودی، کفش‌کن، فضای مکت و فضای تعویض لباس	فضای مسقف همراه با تزئینات هشتی

استقبال و بدرقه

کالبدی - محیطی	عملکردی - رفتاری	ادراکی - معنایی	خانه‌های معاصر	خانه‌های سنتی	لایه
			نور مصنوعی در فضای ورودی در مواردی استفاده از پادری و یا نصب حلقه گل و تلاش برای شخصی‌سازی فضای ورود	تعریف نور طبیعی در دالان و هشتی عناصر آشنا برای همه اعضای خانواده مثل گلدان‌های گل	استفاده و بهره‌رسانی
			بازی ارتفاعی برای القای حس ورود (سقف کاذب) تناسب مبتنی بر ضوابط و نوع قرارگیری فضاها در پلان	ارتفاع کم دالان برای دعوت‌کنندگی و صمیمیت تناسب طولی دالان برای حس گذر و عبور	

در جدول ۵ لایه استقرار که در خانه‌های سنتی شامل تراس، فضای مشاع پذیرایی، اتاق خواب میهمان می‌باشد؛ پنج‌دری، زیرزمین، بام، ایوان، تالار، حیاط و اتاق خواب مهمان؛ و در خانه‌های معاصر شامل نشیمن و پذیرایی،

جدول ۵: مقایسه مهمان‌پذیری در خانه‌های سنتی و معاصر در لایه استقرار

کالبدی - محیطی	عملکردی - رفتاری	ادراکی - معنایی	خانه‌های معاصر	خانه‌های سنتی	لایه
			ورود به کفش‌کن، فضای تقسیم، نشیمن - پذیرایی	ورود به دالان، حیاط، راهرو ارتباطی و فضاهای پذیرایی از میهمان	استقرار
			اغلب ورود مستقیم و بی‌واسطه به فضای پذیرایی از درب ورودی واحد	عدم ورود مستقیم به فضای پذیرایی	
			در مواردی تفکیک فضای خصوصی و عمومی	تفکیک فضا به اندرونی و بیرونی	
			تماس میهمان با تمام خانه، در خانه‌های با مساحت کم	حضور میهمانان در فضاهای مختلف خانه با توجه به نوع میهمان	
			مشکل اقامت میهمان در خانه‌های با مساحت کم، اتاق میهمان در قسمت ورودی در خانه‌های بزرگ‌تر	اقامت میهمان در اتاق اختصاصی و عدم ورود به فضاهای خصوصی	
			اتاق پذیرایی در مرکز خانه	اتاق پذیرایی در محور اصلی حیاط	
			محدودیت ارتفاع و تغییر احتمالی ارتفاع با سقف کاذب	افزایش ارتفاع در تالار و اتاق‌های اصلی پذیرایی	
			هم‌سطح بودن کف فضاها به علت مسائل سازه‌ای	پله برای دسترسی به فضاهای استقرار	
			مبل سه نفره در محور فضای پذیرایی	فضای تعریف شده برای احترام به میهمان در شاه‌نشین یا تالار اصلی	
			فضاها براساس مبلمان	فضاها براساس فضای نشستن و تکیه به دیوار	
			تفکیک فضای پذیرایی و نشیمن در واحدهای مسکونی آپارتمانی بزرگ‌تر	عدم تفکیک فضاهای میهمان و نشیمن عمومی خانواده	
			تفکیک فضاها با دیوارهای ثابت	امکان ترکیب و گسترش فضاها متناسب با تعداد میهمانان	
			استفاده از تزئینات الحاقی	استفاده از تزئینات غیر الحاقی و سازه‌ای	
			استفاده از کمدهای سرتاسری	استفاده از طاقچه، رف	

کالبدی - محیطی	عملکردی - رفتاری	ادراکی - معنایی	خانه‌های سنتی	
			خانه‌های معاصر	لايه
			پنجره‌های ارسی قدی	پنجره‌های دوجداره تک رنگ
			بیش‌ترین گشودگی در فضای میهمان	بیش‌ترین گشودگی در اتاق پذیرایی
			شیشه‌های رنگی برای کنترل تابش آفتاب	شیشه‌های دوجداره تک‌رنگ
			گلدان و گیاه در جلوی گشودگی‌ها	گلدان و گیاه در جلوی نرده و پنجره‌ها
			تجهیز اتاق میهمان با بهترین امکانات	تجهیز فضای پذیرایی با بهترین وسایل
			قلمروهای نیمه عمومی - نیمه خصوصی مرز بین فضای خصوصی و عمومی	در پاره‌ای موارد تفکیک قلمروها از ورودی
			تفکیک فضاهای اندرونی و پذیرایی	اغلب اختلاط فضای خصوصی و عمومی
			عدم دسترسی مستقیم و بی‌واسطه به فضاهای خصوصی	در مواردی تفکیک نامناسب فضاهای عمومی و خصوصی
			تفکیک فضاهای خصوصی و پذیرایی با واسطه	مرزبندی فضاها با دیوار و جداکننده‌ها
			استفاده از فضاهای باز، نیمه باز، بام، حیاط و ایوان	در مواردی استفاده از فضای نیمه‌باز تراس

در جدول ۶ لایه پذیرایی (خدمات) که در خانه‌های سنتی آشپزخانه، سرویس‌های بهداشتی، حمام و پارکینگ است؛ شامل مطبخ و مستراح؛ و در خانه‌های معاصر شامل بررسی شده است:

جدول ۶: مقایسه مهمان‌پذیری در خانه‌های سنتی و معاصر در لایه پذیرایی (خدمات)

کالبدی - محیطی	عملکردی - رفتاری	ادراکی - معنایی	خانه‌های سنتی	
			خانه‌های معاصر	لايه
			آشپزخانه در قلمرو خصوصی، مابین فضای خصوصی و پذیرایی ولی نزدیک به اتاق میهمان	در مواردی آشپزخانه حداقل فضای خصوصی خواب و فضای عمومی پذیرایی
			عدم دید به آشپزخانه، سرویس بهداشتی و حمام	دید مستقیم به آشپزخانه، سرویس بهداشتی و حمام
			ارتفاع کم‌تر آشپزخانه نسبت به فضای پذیرایی	ارتفاع یکسان فضاها
			عدم وجود مبلمان و انعطاف فضا بر اساس نیازهای انسان	انعطاف‌پذیری کم فضا به علت مبلمان
			دوره‌می‌هایی در آشپزخانه	محدودیت فضا برای دوره‌می
			عناصر خاطره‌انگیز همچون گلدان	عناصر خاطره‌انگیز مثل قاب عکس
			پنج دری محل خوردن غذا	نهارخوری محل خوردن غذا
			دسترسی مناسب سرویس بهداشتی نسبت به فضاها	سرویس بهداشتی اغلب در آکس دید
			هندسه مدولار	تبعیت هندسه پلان از هندسه زمین و ضوابط طراحی
			مرزبندی‌ها به وسیله سایر فضاها (حجم) نه دیوار (سطح)	مرزبندی‌ها به وسیله کانتور، دیوار و پارتیشن

ب. خدمات

وجود بیاید. به عنوان مثال دیگر بدرقه و استقبال تا آستانه دروازه و معبر را شامل نمی‌شود. نکته دوم این‌که، حیاط در خانه‌های سنتی هم در لایه استقبال و بدرقه و هم در لایه استقرار مشترک بود و بسیار حائز اهمیت بوده‌است؛ در عین حال که حیاط فضای تقسیم و عنصر واسطه برای ورود به فضاهای مختلف خانه بود، خود در مواقع لزوم به عنوان یک فضای مهمان‌پذیر، پذیرای حضور همسایه‌ها، مهمانان و بازی کودکان و حتی آشپزی در هنگام پخت نذری بود. امروزه حیاط به فضای مشاع تبدیل شده و در نتیجه همچون گذشته نمی‌تواند به عنوان قلمرو یک خانواده محسوب شود. بنابراین در خانه‌های معاصر تراس که جایگزین ایوان و مهتابی شده‌است، به نوعی جلوه کوچکی از حیاط در طبقات است. از طرف دیگر کاهش مساحت خانه، طراحان را با مشکلاتی مواجه کرده‌است که بخش اعظم آن به علت وجود مبلمان صلب و انعطاف‌پذیر نبودن فضای زندگی است. تبدیل شدن فضاهای چند عملکردی به تک عملکردی باعث بروز مشکلات عدیده‌ای در پذیرش تعداد افراد مازاد بر اهل خانه در خانه‌های کوچک مقیاس شده‌است.

به‌طور کلی همان‌گونه که اشاره شد در خانه‌های سنتی قلمرو و سلسله‌مراتب دو مفهوم کلیدی در زمینه مهمان‌پذیری محسوب می‌شدند. آنچه مسکن سنتی را برای مهمان‌پذیری مناسب می‌کرده عدم تداخل قلمروهای خصوصی و عمومی (مفهوم خلوت و فضای شخصی)، و همپوشانی قلمروهای عمومی و نیمه‌عمومی (مفهوم انعطاف‌پذیری) در مواقع لزوم بوده‌است. از طرف دیگر رعایت سلسله‌مراتب ورود به قلمروها هم زمینه تکریم مهمان را فراهم می‌کرد و هم ورود مرحله به مرحله مهمان را به حریم خانه میسر می‌کرد. پس در نگاهی کلی مهمان‌پذیری در حوزه مفاهیمی چون قلمرو، انعطاف‌پذیری، خلوت، سلسله‌مراتب قابل بررسی است. با توجه به محدودیت‌های اقتصادی و تغییر فناوری ساختمان، امکان ساخت تکرار الگوهای کالبدی گذشته امکان‌پذیر نیست. آنچه حائز اهمیت است استفاده از عوامل ادراکی-معنایی و عملکردی-رفتاری مسکن سنتی و احیای آن در قالب کالبد مسکن معاصر می‌باشد. در جدول ۷ به طور خلاصه به چند نمونه از این راه‌حل‌های طراحی اشاره می‌شود:

جدول ۷: راه‌حل‌های پیشنهادی بر اساس مدت اقامت میهمان

زمان اقامت میهمان	مورد پیشنهادی	لایه
کم‌تر از یک روز بیش از یک روز	طراحی فضاهای باز، نیمه باز و بسته از معبر به لابی طراحی فضاها با حریم‌بندی از فضای ورودی آپارتمان تا آستانه ورودی هر واحد	استقبال- بدرقه

۶. بحث و تحلیل

بررسی‌های انجام شده در طی این پژوهش حاکی از آن است زمانی که مهمان وارد خانه می‌شود، با لایه‌های سه‌گانه فضایی در خانه مواجه می‌شود و سلسله‌مراتب حضور میهمان در خانه سنتی در سه لایه استقبال و بدرقه، استقرار و پذیرایی تحقق پیدا می‌کند. این سه لایه در مسکن سنتی و معاصر دارای مابه‌ازای معماری به شرح زیر است:

- لایه استقبال و بدرقه، در خانه‌های سنتی شامل پیش‌ورودی، هشتی، دالان، حیاط، پیش‌فضاهای تالار؛ و در خانه‌های معاصر شامل پیش‌ورودی و دروازه، حیاط، لابی، فضای مشاع، ورودی و پیش‌ورودی هر واحد می‌باشد.
- لایه استقرار، در خانه‌های سنتی شامل پنج‌دری، زیرزمین، بام، ایوان، تالار، حیاط و اتاق خواب میهمان؛ و در خانه‌های معاصر شامل نشیمن و پذیرایی، تراس، فضای مشاع پذیرایی، اتاق خواب میهمان می‌باشد.
- لایه پذیرایی (خدمات)، در خانه‌های سنتی شامل مطبخ و مستراح؛ و در خانه‌های معاصر شامل آشپزخانه، سرویس‌های بهداشتی، حمام و پارکینگ می‌باشد.

هر یک از این لایه‌ها با سه ویژگی ادراکی-معنایی، عملکردی- رفتاری و کالبدی- محیطی مورد ارزیابی قرار گرفت. در واقع هر کدام از لایه‌ها علاوه بر تأثیرات عینی و کالبدی دارای تأثیرات ذهنی و عملکردی نیز می‌باشند که میزان اهمیت آن‌ها در بسترسازی محیط خانه جهت پذیرش مهمان قابل توجه است. نتایج حاصل از این ارزیابی بازشناخت ویژگی‌های مسکن سنتی در زمینه مهمان‌پذیری و تطبیق آن با مسکن معاصر را در پی داشت. نکات مثبت حاصل از این شناخت می‌تواند برای بهبود زمینه‌های کالبدی- فضایی خانه برای پذیرش میهمان استفاده شود.

در بررسی‌ها دو نکته مهم وجود دارد. اول این‌که، لایه استقبال و بدرقه در خانه‌های معاصر یک لایه از معبر عقب‌نشینی دارد و اغلب تا آستانه درب واحد مسکونی را شامل می‌شود، زیرا در آپارتمان‌ها وجود حیاط مشاع باعث شده تا در ورودی هر واحد به‌عنوان آستانه بین فضای نیمه عمومی و خصوصی تلقی شود و این مسئله موجب شده تا تفاوت‌های رفتاری در لایه استقبال و بدرقه

لايه	مورد پیشنهادی	زمان اقامت میهمان
استقبال - بدرقه	طراحی فضای مکث در پیش ورودی فضای مشاع هر طبقه (تداعی پیرنشین) طراحی فضای استقبال و بدرقه در کنار راه پله طراحی ورودی با الگوبرداری از ویژگی‌های فضایی-کارکردی هشتی در خانه‌های سنتی با کارکردهایی چون کفش‌کن، آویختن لباس و آینه کنترل دید از ورودی واحد به فضاهای خصوصی طراحی لابی برای دیدار موقت	کم‌تر از یک روز بیش از یک روز
استقرار	طراحی فضای پذیرایی در محور اصلی خانه و دسترسی مستقیم برای میهمان استفاده از مبلمان تاشو و انعطاف پذیر عایق مناسب صوتی و حرارتی برای جلوگیری از مزاحمت برای همسایگان ارتقای حس تعلق مکان نسبت به حیاط مشاع استفاده از عناصر خاطره‌انگیز در فضای اتاق پذیرایی نورگیری اصلی برای فضای پذیرایی قابلیت ترکیب فضای پذیرایی و تراس (در صورت داشتن ارتباط مستقیم) کنترل دید مستقیم از فضای پذیرایی به فضای کار در آشپزخانه ایجاد فضایی انعطاف‌پذیر در ارتباط با پذیرایی برای خواب میهمان در مواقع لزوم (در مساحت‌هایی که امکان پذیر است) طراحی بام به‌عنوان فضای جمعی طراحی اتاق اجتماعات برای برگزاری مراسم	
پذیرایی	استقرار سرویس بهداشتی در محل مناسب و بدون دید مستقیم از پذیرایی استقرار آشپزخانه مابین عمومی و خصوصی و تا حد امکان نزدیک ورودی طراحی پارکینگ میهمان دسترسی مستقیم از فضای پذیرایی به آشپزخانه با حفظ محرمت طراحی پیش فضا و رختکن برای حمام استقرار حمام در فضای نیمه خصوصی	

۷. نتیجه‌گیری

تعامل و معاشرت از نیازهای اساسی انسان است. بستر کالبدی- فضایی تأمین این نیاز در دوره‌ها و سبک‌های مختلف زندگی متفاوت بوده‌است. تطبیق رفتار مهمان‌نوازی با فضاهای خانه، همواره در فرهنگ ایرانی- اسلامی مورد توجه قرار می‌گرفته؛ به طوری که در خانه‌های سنتی تمامی عوامل برای ایجاد ظرفیت حضور مهمان در خانه به صورت هماهنگ عمل می‌کردند. همان‌گونه که در طی پژوهش اشاره شد فرضیه اصلی مبتنی بر این بود که با وجود محدودیت‌های کالبدی- فضایی معماری معاصر

می‌توان با تطبیق معیارهای ادراکی- معنایی و عملکردی- رفتاری خانه‌های سنتی با کالبد آپارتمان‌های معاصر، ظرفیت مهمان‌پذیری را در آن‌ها ایجاد نمود. بر اساس الگوی به‌دست آمده در پژوهش مهمان‌پذیری در خانه‌های ایرانی در سه لایه استقبال- بدرقه، استقرار و پذیرایی و در عناصر ثابت و نیمه‌ثابت فضاها اتفاق می‌افتد؛ همچنین با سه ویژگی ادراکی- معنایی، عملکردی- رفتاری و کالبدی- محیطی این لایه‌ها در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که می‌توان الگوهای عملکردی- رفتاری و ادراکی- معنایی گذشته را در قالب عناصر کالبدی- محیطی جدید به گونه‌ای

در زمینه قلمروهای داخلی هر واحد مسکونی در ضوابط ساخت و ساز مسکن می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. استفاده هر چه بیشتر از عناصر ثابت و نیمه ثابت انعطاف‌پذیر که قابلیت ایجاد فضای چندعملکردی را فراهم می‌کند در خانه‌های کوچک مقیاس می‌تواند تأثیر قابل توجهی در بهبود بستر پذیرش مهمان در محیط خانه داشته باشد. به این ترتیب، با وجود اجبار در کاهش مساحت واحدهای مسکونی و شرایط اقتصادی، همچنان می‌توان بستر تعاملات اجتماعی در محیط خانگی را فراهم آورد. تأثیر ثانویه تحقق کالبدی-فضایی مهمان‌پذیری، پاسخ به فرض اولیه تحقیق در خصوص ارزش‌های نهفته در ارتباط خانواده با دیگران در محیط خانه است.

سازماندهی نمود که امکان برآوردن نیاز فطری بشر به برقراری ارتباط در محیط خانه، حتی در مساحت‌های کم، فراهم شود. در این زمینه راهکارهای در بخش تحلیل نتایج در جدول ۷ آمده است. آنچه حائز اهمیت است توجه به مفهوم قلمرو، تفکیک درست قلمروها (مفهوم خلوت) و ترکیب درست قلمروها در مواقع لزوم (مفهوم انعطاف‌پذیری)، رعایت سلسله‌مراتب ورود به فضاهای خصوصی خانواده از فضاهای پذیرایی از میهمان است. با توجه به تغییر در کیفیت فضاهای ورودی و مشاع بودن حیاط در مسکن آپارتمانی نسبت به نظام خانه‌های سنتی می‌توان از راهکارهای ارتقای کیفیت و ارتقای حس تعلق و حس مسئولیت ساکنان نسبت به فضاهای مشاع استفاده کرد. همچنین پیشنهادات مطرح شده در این پژوهش

پی‌نوشت

1. Hospitality
2. Chardin
3. Maslow

REFERENCES

- Bani-masoud, A. (2012). Academic Architecture of Iran and Developments in Architecture of Housing during the Years 1340 and 1350. *HONARE MEMARI JOURNAL*, (25), 18-29.
- Dehkhoda, A.A. (1998). Dictionary of Dehkhoda. Tehran: Rozane.
- Einifar, A.R. (2003). A Model for Flexibility Analysis in Traditional Iranian Houses. *HONAR-HA-YE-ZIBA: MEMARI VA SHAHRSAZI*, 13(13), 64-77. https://jhz.ut.ac.ir/article_10660.html
- Einifar, A.R., & Aghalatif, A. (2011). The Concept of Territory in Residential Complexes. *HONAR-HA-YE-ZIBA: MEMARI VA SHAHRSAZI*, 3(47), 17-28. https://jfaup.ut.ac.ir/article_28927.html
- Haeri, M. (2009). Home, Culture, Nature. Tehran: Center for Study and Research on Urbanism and Architecture.
- Hall, E. (1997). The Hidden Dimension. (M. Tabibian, Trans.). Tehran: Tehran University.
- Kateb, F. (2012). Iranian House Architecture. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Keynezhad, M., & Shirazi, M. (2010). Tabriz Old House. Tehran: Farhangestane Honar.
- Khalatbari, L. (2009). Guest and Hospitality Status in Iranian Culture. Tehran: Tarhe Ayande.
- Lang, J. (2012). Creating Architectural Theory: The Role of Behavioral Sciences in the Design of the Environment. (A.R. Einifar, Trans.). Tehran: Tehran University.
- Majlesi, M. (1982). Bahar Olanvar. Beirut: Alvafa.
- Memarian, Q., Hashemi Taghrolgerdi, M., & Kamalipoor, H. (2010). The Impact of Religious Culture on the Formation of the Houses; Comparative Comparison of Houses in Muslim, Zoroastrian and Jewish Neighborhoods of Kerman. *Iranian Cultural Research Journal*, 3(2), 1-25. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=107331>
- Moein, M. (1992). Persian Culture, Tehran: Sepehr.
- Nari Ghomi, M., & Abbaszadeh, M.J. (2014). The Guest at Home: a Comparative Study between Iran and the West at the Threshold of Modern Age (Case Study: Qajar Houses in Tabriz). *Iran University of Science & Technology*, 1(3), 93-108. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=227400>
- Rapoport, A. (1969). House Form and Culture. New Jersey: Prentice Hall.
- Valizade Oghani, M., & Valizade Oghani, A. (2012). Revere the Guest and Its Effect on the Spatial Structure of Traditional Iranian Homes. *Marefate Akhlaghi Journal*, 3(4), 103-115. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=221126>

نحوه ارجاع به این مقاله

عینی فر، علیرضا و آبرون، نسترن. (۱۳۹۹). تبیین تداوم مهمان پذیری از خانه ایرانی تا آپارتمان معاصر. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۳(۳۳)، ۱۶۵-۱۷۷.

DOI: 10.22034/AAUD.2021.150942.1701

URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_127761.html

